

اثربخشی آموزش گروهی شناختی-رفتاری بر تنظیم هیجان، خودکنترلی، و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی

The Effectiveness of Group Cognitive-Behavioral Training on Emotion Regulation, Self-Control, and Internet Gaming Addiction in Adolescents with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD)

Shokoofeh Mansouri

M.A. in Clinical Psychology, Department of Psychology, TeMS.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Ahad Fazeli *

Assistant Professor of Psychiatry, Lorestan University of Medical Sciences, Khoramabad, Iran.

Dr.ahad.fazeli@gmail.com

Marzieh Pahlavan

Assistant Professor, Department of Psychology, TeMS.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

شکوفه منصوری

کارشناس ارشد روان شناسی بالینی، گروه روان شناسی، دانشگاه علوم پزشکی آزاد اسلامی تهران، تهران، ایران.

احد فاضلی

استادیار، متخصص اعصاب و روان (روان‌پزشک)، دانشگاه علوم پزشکی لرستان، خرم‌آباد، ایران.

مرضیه پهلوان

استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه علوم پزشکی آزاد اسلامی تهران، تهران، ایران.

Abstract

The present study aimed to determine the effectiveness of group cognitive-behavioral training on emotion regulation, self-control, and internet gaming addiction in adolescents with Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD). The research method was a quasi-experimental design with a pretest-posttest design and a control group. The statistical population of the study included adolescents aged 11 to 18 years diagnosed with ADHD who were referred to treatment centers in Khorramabad in 2025, from whom 30 individuals were selected through purposive sampling and randomly placed in two groups (15 people in the control group and 15 people in the experimental group). Data were collected from Gross and John's Emotion Regulation Questionnaire (ERQ, 2003), Tangney et al.'s Brief Self-Control Scale (BSCS, 2004), and Pontes and Griffiths' Internet Gaming Disorder Scale-Short Form (IGDS9-SF, 2015). The experimental group underwent group cognitive-behavioral training in eight 90-minute sessions once a week in a group. Multivariate analysis of covariance was used for analysis. The results showed that by controlling for the pretest effect, there was a significant difference between the mean of the posttest emotion regulation, self-control, and internet gaming addiction scores of the experimental and control groups at the $P < 0.001$ level. As a result, group cognitive-behavioral training can be used as an effective educational method to enhance emotion regulation and self-control and to reduce internet gaming addiction in adolescents with ADHD.

Keywords: Group Cognitive-Behavioral Training, Emotion Regulation, Self-Control, Internet Gaming Disorder, Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder.

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر تعیین اثربخشی آموزش گروهی شناختی-رفتاری بر تنظیم هیجان، خودکنترلی و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی بود. روش پژوهش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون و گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش شامل نوجوانان ۱۱ تا ۱۸ ساله مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی مراجعه‌کننده به کلینیک‌های روان‌شناسی شهر خرم‌آباد در سال ۱۴۰۴ بود که از بین آنان تعداد ۳۰ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و به‌صورت تصادفی در دو گروه (۱۵ نفر در گروه گواه و ۱۵ در گروه آزمایش) جایگذاری شدند. جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه تنظیم هیجان گروس و جان (ERQ، ۲۰۰۳)، پرسشنامه خودکنترلی-فرم کوتاه شده تانجی و همکاران (BSCS، ۲۰۰۴) و فرم کوتاه ۹ گویهای اعتیاد به بازی‌های اینترنتی پونتس و گریفث (۲۰۱۵)، (IGDS9-SF) استفاده شد. گروه آزمایش تحت آموزش گروهی شناختی-رفتاری طی ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای هفتگی به‌صورت گروهی قرار گرفت. جهت تجزیه و تحلیل از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره استفاده شد. یافته‌ها نشان داد با کنترل اثر پیش‌آزمون بین میانگین پس‌آزمون تنظیم هیجان، خودکنترلی و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی گروه آزمایش و گواه تفاوت معناداری در سطح $P < 0.001$ وجود داشت. در نتیجه آموزش گروهی شناختی-رفتاری می‌تواند به‌عنوان روش آموزشی مؤثر در جهت افزایش تنظیم هیجان و خودکنترلی و کاهش اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی مورد استفاده قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: آموزش گروهی شناختی-رفتاری، تنظیم هیجان، خودکنترلی، اعتیاد به بازی‌های اینترنتی، اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی.

مقدمه

اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی^۱ یکی از شایع‌ترین اختلالات عصبی-رشدی در کودکان و نوجوانان است که با الگوی مداومی از علائمی مانند بی‌توجهی، بیش‌فعالی و تکانشگری نمایان می‌شود (انجمن روانشناسی آمریکا^۲، ۲۰۲۲). این علائم به‌طور قابل‌توجهی سبب بروز اختلال در عملکرد روزانه تقریباً ۵ درصد کودکان و نوجوانان سراسر جهان در زمینه‌های اجتماعی، تحصیلی، شناختی، رفتاری و خانوادگی در سطحی غیرطبیعی نسبت به سن و مرحله رشدی می‌شوند (صدر سالک و همکاران، ۲۰۲۳). این اختلال نه‌تنها عملکرد تحصیلی و اجتماعی را مختل می‌کند، بلکه با مشکلات متعددی مانند دشواری در تنظیم هیجان^۳، کاهش خودکنترلی^۴، و گرایش به رفتارهای اعتیادی مانند اعتیاد به بازی‌های اینترنتی^۵ همراه است (موسوی بصری، ۱۴۰۴).

یکی از جنبه‌های مهم در نوجوانان مبتلا به این اختلال، مشکلات مربوط به تنظیم هیجان است (لو^۶ و همکاران، ۲۰۲۴). تنظیم هیجان مجموعه فرآیندهایی است که از طریق آن‌ها افراد بر نوع، زمان، و شدت هیجاناتی که تجربه می‌کنند کنترل اعمال می‌نمایند (گروس و جان^۷، ۲۰۰۳). توانایی در مهار هیجانات منفی و تقویت هیجانات مثبت، نقش حیاتی در بهزیستی روانی، برقراری روابط سالم و موفقیت در زندگی ایفا می‌کند (دورک^۸ و همکاران، ۲۰۲۴). در انتهای دیگر این طیف، راهبردهای ناسازگارانه که با دستیابی به اهداف ناسازگارند، ضعف در تنظیم هیجان را نشان می‌دهند (آلدائو^۹ و همکاران، ۲۰۱۲؛ لو و همکاران، ۲۰۲۴). استفاده مداوم از راهبردهای ضعیف تنظیم هیجان در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی به‌صورت مشکلات توجه، اجتناب، اضطراب و واکنش‌های تکانشی خود را نشان می‌دهد (لو و همکاران، ۲۰۲۴). مطابق مطالعات انجام شده، نوجوانان با مهارت‌های مقابله‌ای ضعیف و فاقد راهبردهای سازگارانه، به‌عنوان راهی برای بهبود خلق و خو و اجتناب از احساسات منفی و ناکامی‌ها بیشتر به بازی‌های اینترنتی پناه می‌برند (گوآگوسس^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۵).

یکی دیگر از چالش‌های اساسی این نوجوانان، ضعف در خودکنترلی است (تانجی^{۱۱} و همکاران، ۲۰۰۴). خودکنترلی را می‌توان به‌عنوان توانایی تنظیم رفتارها، احساسات و افکار جهت اجتناب از اقدامات تکانشی، تأخیر در ارضای نیازها، و افراط در لذت‌جویی تعریف نمود که برای دستیابی به اهداف بلندمدت ضروری است (لیو^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۵). افرادی که خودکنترلی بالایی دارند قادرند تکانه‌های خود را مهار کنند، برای آینده برنامه‌ریزی کنند، و در برابر وسوسه‌های کوتاه‌مدت مقاومت نشان دهند (منگ^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۴). در مقابل، خودکنترلی ضعیف زمینه‌ساز ظهور رفتارهایی اعم از جرم، تخطی از قانون، اعتیاد، و رفتارهای پرخطر دیگر را فراهم و سبب آسیب‌پذیری در برابر وسوسه‌ها، تمایل به دریافت پاداش فوری و غفلت از پیامدهای بلندمدت می‌شود (تانجی، ۲۰۰۴). در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی، به دلیل نقص در کارکردهای اجرایی قشر پیش‌پیشانی، خودکنترلی به‌طور چشمگیری تضعیف شده است (بارکلی^{۱۴}، ۲۰۱۵). این ضعف آنان را در معرض رفتارهای تکانشی، برنامه‌ریزی ناکافی، و خطر رفتارهای اعتیادی قرار می‌دهد (طهماسی، ۱۴۰۲).

در سال‌های اخیر، یکی از رفتارهای اعتیادی که به‌ویژه در میان نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی گسترش یافته، اعتیاد به بازی‌های اینترنتی است (آیالا روخاس^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۵). اعتیاد به بازی‌های اینترنتی الگویی رفتاری است که در آن فرد به‌صورت مداوم، مکرر و غیرقابل‌کنترل به بازی‌های دیجیتال مشغول می‌شود و این درگیری منجر به اختلال در زندگی شخصی، خانوادگی، تحصیلی و اجتماعی او می‌شود؛ هرچند DSM-5-TR هنوز این پدیده را مشابه اختلالات مصرف مواد می‌داند (انجمن روانپزشکی آمریکا، ۲۰۲۲). جذابیت دنیای مجازی، امکان ایفای نقش‌های تخیلی، دریافت پاداش‌های فوری، و گریز از مشکلات واقعی زمینه‌ساز محبوبیت روزافزون

1 attention-deficit/hyperactivity disorder(adhd)

2 American Psychiatric Association(APA)

3 emotion regulation

4 self-control

5 internet gaming addiction

6 Lowe

7 Gross & John

8 Dork

9 Aldao

10 Goagoses

11 Tangney

12 Liu

13 Meng

14 Barkley

15 Ayala-Rojas

بازی‌های اینترنتی در میان نوجوانان شده است (هان^۱ و همکاران، ۲۰۲۴). از سوی دیگر مطالعات اخیر نشان می‌دهند با افزایش محبوبیت بازی‌های آنلاین در بین نوجوانان و قرار گرفتن مکرر افراد مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی در معرض آن‌ها به عنوان تفریح روزانه، این اختلال یکی از شایع‌ترین اختلالات همراه با اعتیاد به بازی‌های اینترنتی است و احتمال همبودی این دو به ۸۳.۳ درصد می‌رسد (موری^۲ و همکاران، ۲۰۲۵). همچنین نوجوانان فاقد مهارت‌های مقابله‌ای سازگارانه بیشتر به این چرخه معیوب گرفتار می‌شوند (گوآگوسس و همکاران، ۲۰۲۵).

با توجه به ارتباط پیچیده بین مشکلات هیجانی، خودکنترلی و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی، آموزش گروهی شناختی-رفتاری^۳ یکی از مؤثرترین روش‌های درمانی برای این گروه است که اثربخشی خود را در درمان بسیاری از مشکلات روان‌شناختی در محیط‌های سرپایی اثبات کرده است (دوگان^۴ و همکاران، ۲۰۲۵). آموزش گروهی شناختی-رفتاری به عنوان یک رویکرد ساختاریافته با محدودیت زمانی معرفی می‌شود که هدف آن کاهش پریشانی و بهبود شناخت و رفتارهای سازگارانه به وسیله بررسی رابطه بین افکار، احساسات و رفتار آنها است (فن و بایرن^۵، ۲۰۱۳؛ ماراشین و گوکاله^۶، ۲۰۲۵). یکی از مزایای این مداخله در مقایسه با درمان‌های دارویی که احتمال ایجاد وابستگی دارند، و روان‌درمانی‌های بلندمدت، کوتاه‌مدت بودن (معمولاً ۸ تا ۱۲ جلسه)، قابلیت اجرا در قالب گروهی با هزینه کمتر، و اثربخشی در اختلالات همراه است (کینگ^۷ و همکاران، ۲۰۱۳). تحقیقات مارتین-موراتینوس^۸ و همکاران (۲۰۲۵) نشان داد که مداخلات شناختی-رفتاری می‌تواند به بهبود علائم اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی، تقویت تنظیم هیجان، و کاهش رفتارهای اعتیادی در نوجوانان کمک شایانی کند. همچنین پژوهش موری و همکاران (۲۰۲۵) نشان داد که مداخلات شناختی-رفتاری می‌تواند تنظیم هیجان را در نوجوانان مبتلا به نقص توجه/بیش‌فعالی به‌طور معنادار بهبود بخشد. در همین حال پاتروس^۹ و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که تکانشگری در کودکان و نوجوانان مبتلا به نقص توجه/بیش‌فعالی با کمبود خودکنترلی همبستگی دارد و نیاز به مداخلاتی برای تقویت خودمدیریتی را برجسته می‌کند. همچنین پژوهش ژائو^{۱۰} و همکاران (۲۰۲۵) نشان داد که بازی اینترنتی مشکل‌ساز میانجی ارتباط بین اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی و مشکلات روانی بعدی در نوجوانان است. از سوی دیگر نتایج پژوهش کریمی و زرگر (۱۴۰۳) حاکی از آن است که این آموزش از طریق آموزش مهارت‌هایی نظیر شناسایی و تغییر افکار غیرمنطقی، بازسازی الگوهای شناختی، خودنظارتی، مدیریت هیجان، برنامه‌ریزی، حل مسئله، و کنترل تکانه، قادر است توانایی تنظیم هیجان و خودکنترلی را ارتقا دهد و رفتارهای اعتیادی را کاهش دهد. مشکلات همزمان تنظیم هیجان، خودکنترلی و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی نه تنها عملکرد تحصیلی و اجتماعی آن‌ها را مختل می‌کند، بلکه می‌تواند به چرخه‌ای از آسیب‌های روانی بلندمدت منجر شود. این امر سبب طرح این پرسش می‌شود که آیا آموزش گروهی شناختی-رفتاری می‌تواند به‌طور همزمان تنظیم هیجان و خودکنترلی را بهبود بخشد و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی را در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی کاهش دهد؟ این پژوهش با هدف پاسخ به این پرسش به بررسی اثربخشی این مداخله در گروهی از نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی پرداخته است.

به طور کلی با گسترش استفاده از فناوری و بازی‌های اینترنتی، اعتیاد به این بازی‌ها به یکی از چالش‌های جدی برای نوجوانان تبدیل شده است. همچنین نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه-بیش‌فعالی به دلیل مشکلات در تنظیم هیجان و خودکنترلی بیشتر در معرض خطر اعتیاد به این بازی‌ها قرار دارند که در نتیجه آن عملکرد اجتماعی، تحصیلی، شناختی، رفتاری و خانوادگی این نوجوانان با اختلال عمده و نگران‌کننده مواجه می‌شود. انجام این پژوهش از این رو اهمیت دارد که با تمرکز بر یک آموزش عملی و مبتنی بر شواهد، می‌تواند راهکارهایی برای متخصصان بالینی، مشاوران مدارس و والدین ارائه دهد تا کیفیت زندگی این نوجوانان را بهبود بخشد و از گسترش مشکلات اعتیادهای رفتاری در جامعه جلوگیری کند. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش گروهی شناختی-رفتاری بر تنظیم هیجان، خودکنترلی، و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی انجام شد.

1 Han

2 Murray

3 Group Cognitive-Behavioral Training

4 Duggan

5 Fenn & Byrne

6 Maraschin & Gokhale

7 King

8 Martin-Moratinos

9 Patros

10 Zhao

روش

پژوهش حاضر نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون و گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش را نوجوانان ۱۱ تا ۱۸ ساله مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی که در سال ۱۴۰۴ به مرکز درمانی صدیق شهر خرم‌آباد (وابسته به دانشگاه علوم پزشکی لرستان) مراجعه کرده بودند، تشکیل می‌دادند. تعداد کل این جامعه بر اساس آمار ثبت‌شده در مرکز، حدود ۱۲۰ نفر برآورد گردید. از میان آنان، تعداد ۳۰ نفر از افراد واجد شرایط ورود به پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و به‌صورت تصادفی به دو گروه ۱۵ نفره آزمایش و کنترل جایگذاری شدند. برای تعیین حجم نمونه مورد نیاز، از فرمول کوهن برای مقایسه میانگین دو گروه مستقل استفاده گردید. با در نظر گرفتن اندازه اثر متوسط ($d=0.5$) که بر مبنای پژوهش‌های پیشین در این حوزه تعیین شده بود، سطح معناداری ۰.۰۵، و توان آماری ۰.۸۰، حجم نمونه لازم برای هر گروه حداقل ۱۳ نفر محاسبه شد. با این حال، برای افزایش قدرت آماری و جبران احتمال ریزش نمونه، تعداد ۱۵ نفر در هر گروه در نظر گرفته شد. ملاک‌های ورود شرکت‌کنندگان به پژوهش شامل موارد زیر بود: ۱. داشتن تشخیص قطعی اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی توسط روان‌پزشک متخصص؛ ۲. قرار داشتن در بازه سنی ۱۱ تا ۱۸ سال؛ ۳. عدم دریافت هرگونه مداخله روان‌شناختی دیگر به‌صورت همزمان؛ ۴. داشتن رضایت‌نامه کتبی از والدین یا سرپرست قانونی و ملاک‌های خروج نیز عبارت بودند از: ۱. غیبت در بیش از دو جلسه مداخله؛ ۲. عدم تمایل یا عدم همکاری در تکمیل پرسشنامه‌ها. به‌منظور اجرای پژوهش پس از هماهنگی‌های لازم با مرکز درمانی صدیق بر اساس ملاک‌های ورود و خروج، ۳۰ نفر از مراجعان این مرکز انتخاب و به‌طور تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند. سپس بعد از توضیح شرایط و اهداف درمان و ملاحظات اخلاقی به افراد نمونه، رضایت آگاهانه کتبی از والدین و رضایت شفاهی از نوجوانان کسب و پس از تکمیل پرسشنامه‌های پیش‌آزمون توسط هر دو گروه، گروه آزمایش تحت برنامه مداخله شناختی-رفتاری بر اساس پروتکل سافرن^۱ و همکاران (۲۰۱۰) که برای بزرگسالان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی طراحی شده بود و برای کار با نوجوانان تطبیق یافته بود، قرار گرفت. این برنامه شامل ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای بود که به‌صورت هفتگی و به‌شکل گروهی (گروه‌های ۵ نفره) اجرا شد، درحالی‌که گروه کنترل هیچ‌گونه مداخله‌ای دریافت نکرد، اما در لیست انتظار قرار گرفتند تا پس از پایان پژوهش بتوانند از خدمات مشابه بهره‌مند شوند. در پایان دوره مداخله، پرسشنامه‌ها مجدداً توسط هر دو گروه تکمیل گردید. این پژوهش با کد اخلاق IR.IAU.TMU.REC.1404.242 در کمیته اخلاق پژوهش دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم پزشکی تهران به تصویب رسیده است. تمامی اصول اخلاقی پژوهش از جمله محرمانگی اطلاعات، رضایت آگاهانه، داوطلبانه بودن شرکت، و حق انصراف در هر زمان به‌طور کامل رعایت شده است. در نهایت، داده‌های پژوهش با استفاده از روش تحلیل کوواریانس چندمتغیری و نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

ابزار سنجش

پرسشنامه تنظیم هیجان^۲ (ERQ): این پرسشنامه که توسط گروس و جان^۳ (۲۰۰۳) به منظور سنجش راهبردهای تنظیم هیجان ساخته شده است و شامل ۱۰ گویه می‌باشد که دو راهبرد اصلی تنظیم هیجان بازسازی شناختی (شش گویه شامل ۱، ۳، ۵، ۷، ۸، ۱۰) و سرکوب هیجانی (چهار گویه شامل ۲، ۴، ۶، ۹) را می‌سنجد. پاسخ‌دهندگان میزان موافقت خود با هر گویه را بر روی طیف لیکرت هفت درجه‌ای از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۷ (کاملاً موافقم) مشخص می‌کنند. دامنه نمرات برای خرده‌مقیاس بازآرزیابی شناختی از ۶ تا ۴۲ و برای خرده‌مقیاس سرکوب هیجانی از ۴ تا ۲۸ است، به‌طوری‌که نمره بالاتر بیانگر استفاده بیشتر از آن راهبرد می‌باشد. گروس و جان (۲۰۰۳) در پژوهش اولیه خود، روایی سازه این پرسشنامه را از طریق تحلیل عاملی تأییدی بررسی کردند که نتایج ساختار دو عاملی را تأیید کرده؛ همچنین ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه را برای بازآرزیابی شناختی ۰/۷۹ و برای سرکوب هیجانی ۰/۷۳ گزارش شد. در ایران، حسنی (۱۳۹۵) این پرسشنامه را در نمونه‌ای ۵۴۰ نفری از جمعیت ایرانی اعتباریابی کرد و روایی سازه آن را از طریق تحلیل عاملی تأیید نمود؛ ضریب آلفای کرونباخ برای بازآرزیابی شناختی ۰/۸۱ و سرکوب هیجانی ۰/۷۳ گزارش شد. در پژوهش حاضر، ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۸۵، برای بازآرزیابی شناختی ۰/۸۸، و برای سرکوب هیجانی ۰/۷۷ به‌دست آمد.

1 Safren

2 Emotion Regulation Questionnaire

3 Gross & John

مقیاس خودکنترلی-فرم کوتاه‌شده (BSCS): این مقیاس توسط تانجی و همکاران (۲۰۰۴) ساخته شده است. فرم اصلی این مقیاس ۳۶ گویه دارد و فرم کوتاه‌شده آن ۱۳ گویه دارد که دارای دو خرده‌مقیاس خودکنترلی اولیه و خودکنترلی منع‌کننده می‌باشد. پاسخ‌گویان روی طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از ۱ (هرگز) تا ۵ (بسیار) پاسخ می‌دهند. دامنه نمرات برای کل پرسشنامه ۱۳ تا ۶۵ است؛ نمرات بالاتر نشان‌دهنده خودکنترلی بالاتر است. تانجی و همکاران (۲۰۰۴) روایی همگرایی این مقیاس را از طریق همبستگی با پرسشنامه خودکنترلی گری ویلسون گزارش کردند ($r=0/80$) که نشان‌دهنده روایی همگرایی مطلوب است؛ همچنین آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۳ گزارش شد. در ایران، غفاری چراتی و همکاران (۱۴۰۰) روایی همگرایی این مقیاس بررسی کردند و نشان دادند که این مقیاس با معیارهای خودکنترلی و ویژگی‌های مرتبط همبستگی قوی دارد؛ همبستگی آن با وظیفه‌شناسی به صورت $r=0/45$ تا $r=0/50$ گزارش شد که نشان‌دهنده روایی همگرایی خوبی است؛ همچنین آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۹ گزارش شد. در پژوهش حاضر، آلفای کرونباخ کل مقیاس ۰/۸۷ محاسبه شد.

فرم کوتاه ۹ گویه‌ای اعتیاد به بازی‌های اینترنتی^۲ (IGDS9-SF): این ابزار که توسط پونتز و گریفث (۲۰۱۵) بر مبنای نه معیار DSM-5 برای اختلال بازی اینترنتی طراحی شده است، شامل ۹ گویه می‌باشد که هر یک یکی از معیارهای تشخیصی را می‌سنجند. پاسخ‌دهندگان میزان هر یک از علائم را در طول ۱۲ ماه گذشته بر روی طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای از ۱ (هرگز) تا ۵ (خیلی زیاد) مشخص می‌کنند. دامنه نمرات از ۹ تا ۴۵ است و نمره ۲۷ و بالاتر به‌عنوان نقطه برش برای تشخیص اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نظر گرفته می‌شود. پونتز و گریفث (۲۰۱۵) روایی سازه این مقیاس را با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی بررسی کردند و نتایج نشان داد که ۹ گویه در یک عامل بار عاملی مطلوبی دارند و به‌صورت کلی ۶۳ درصد واریانس را تبیین می‌کنند؛ همچنین پایایی به روش همسانی درونی آلفای کرونباخ ۰/۸۷ گزارش شد. این مقیاس توسط وو و همکاران (۲۰۱۷) در نمونه‌ای شامل ۲۳۶۳ نوجوان ایرانی ترجمه و اعتباریابی شده است. با استفاده از تحلیل عاملی و مدل رایش روایی سازه تأیید شد؛ شاخص‌های برازش مطلوب، پایایی تفکیک افراد ۰/۸۶ همچنین آلفای کرونباخ ۰/۹۰ گزارش شد. در پژوهش حاضر، آلفای کرونباخ کل مقیاس ۰/۸۹ به‌دست آمد.

پروتکل آموزش گروهی شناختی-رفتاری: گروه آزمایش تحت آموزش گروهی قرار گرفت که بر اساس پروتکل سافرن و همکاران (۲۰۱۰) برای نوجوانان تطبیق یافته بود. این برنامه شامل ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به‌صورت هفتگی و گروهی بود که توسط درمانگر در مرکز درمانی صدیق اجرا شد. محتوای جلسات شامل آموزش شناسایی و اصلاح افکار منفی، بازسازی شناختی، مهارت‌های حل مسئله و مدیریت زمان، تکنیک‌های کنترل تکانه، آموزش مدیریت هیجان و آرامش‌سازی، شناسایی محرک‌های بازی و راهبردهای جایگزین، و نهایتاً مرور مهارت‌ها و پیشگیری از عود بود. همچنین در پایان هر جلسه تکالیفی جهت تمرین مهارت‌های آموزش داده شده ارائه و ابتدای جلسه بعد به مرور تکالیف پراخته شد. محتوای جلسات به‌طور خلاصه در جدول ۱ گزارش شده است:

جدول ۱: خلاصه جلسات مداخله شناختی-رفتاری سافرن و همکاران (۲۰۱۰)

جلسات	اهداف و محتوای جلسات
۱	آشنایی، ارزیابی اولیه، توضیح اهداف و ساختار برنامه، آموزش ارتباط بین افکار، احساسات و رفتارها.
۲	آموزش مهارت‌های سازماندهی و برنامه‌ریزی، استفاده از تقویم و فهرست کارها، تمرین‌های عملی.
۳	آموزش مهارت‌های مدیریت حواس‌پرتی، شناسایی عوامل حواس‌پرتی، راهبردهای کاهش آن‌ها.
۴	آموزش مهارت‌های تنظیم هیجان، شناسایی هیجانات، راهبردهای بازسازی شناختی،
۵	آموزش مهارت‌های خودکنترلی، مدیریت تکانه، تأخیر در ارضاء، تکنیک‌های خودپایشی.
۶	آموزش مهارت‌های حل مسئله و تصمیم‌گیری، شناسایی مسئله، تولید راه حل‌ها، ارزیابی پیامدها.
۷	آموزش مدیریت استفاده از اینترنت و بازی‌ها، تعیین محدودیت‌های سالم، جایگزین‌های فعالیتی.
۸	مرور مهارت‌های آموخته شده، برنامه‌ریزی برای پیشگیری از عود، ارزیابی پایانی، اختتام برنامه.

1 The Brief Self-Control Scale

2The Nine-Item Internet Gaming Disorder Scale-Short Form

3 Pontes& Griffiths

یافته‌ها

در پژوهش حاضر ۳۰ نفر شرکت داشتند که ۱۵ نفر در گروه آزمایش و ۱۵ نفر در گروه کنترل قرار گرفتند. در گروه آزمایش ۸ پسر (۵۳/۳٪) و ۷ دختر (۴۶/۷٪)، و در گروه کنترل ۱۰ پسر (۶۶/۷٪) و ۵ دختر (۳۳/۳٪) حضور داشتند. میانگین و انحراف معیار سنی گروه آزمایش ۹/۱±۶/۱۴ سال و گروه کنترل ۷/۱±۴/۱۴ سال بود. نتایج آزمون t مستقل نشان داد که دو گروه از نظر سن تفاوت معناداری ندارند ($P=0/776$, $t=0/287$). همچنین آزمون مجذور کای نشان داد که دو گروه از نظر جنسیت همگن هستند ($\chi^2=0/536$, $P=0/464$). جدول ۲ میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش را در دو مرحله نشان می‌دهد.

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	گروه	پیش آزمون		پس آزمون	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
تنظیم هیجان	آزمایش	۳۲/۴۷	۵/۸۳	۴۸/۵۳	۶/۲۱
	کنترل	۳۱/۹۳	۶/۱۲	۳۲/۶۷	۶/۳۵
خودکنترلی	آزمایش	۸۷/۳۳	۱۲/۷۴	۱۱۸/۲۷	۱۴/۹۲
	کنترل	۸۶/۴۷	۱۳/۲۱	۸۸/۱۳	۱۳/۸۶
اعتیاد به بازی	آزمایش	۶۷/۸۰	۹/۷۴	۴۳/۲۷	۸/۹۳
	کنترل	۶۸/۵۳	۱۰/۱۲	۶۷/۴۰	۱۰/۴۸
های اینترنتی	آزمایش	۰/۸۷	۰/۱۶۸	۰/۸۴	۰/۱۴۲
	کنترل	۰/۷۹	۰/۱۷۴	۰/۸۱	۰/۱۵۶
کولموگروف-اسمیرنوف	آزمایش	۰/۸۶	۰/۱۷۱	۰/۹۰	۰/۱۵۹
	کنترل	۰/۸۶	۰/۱۷۱	۰/۸۶	۰/۱۷۱

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، میانگین نمره تنظیم هیجان در گروه آزمایش از ۳۲/۴۷ در پیش آزمون به ۴۸/۵۳ در پس آزمون افزایش یافته است، در حالی که در گروه کنترل تغییر ناچیزی مشاهده شد (از ۳۱/۹۳ به ۳۲/۶۷). همچنین میانگین نمره خودکنترلی در گروه آزمایش از ۸۷/۳۳ به ۱۱۸/۲۷ افزایش یافت، اما در گروه کنترل تغییر محسوسی نداشت (از ۸۶/۴۷ به ۸۸/۱۳). میانگین نمره اعتیاد به بازی‌های اینترنتی نیز در گروه آزمایش از ۶۷/۸۰ به ۴۳/۲۷ کاهش یافت، در حالی که در گروه کنترل تغییر قابل توجهی مشاهده نشد (از ۶۸/۵۳ به ۶۷/۴۰). نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نشان داد که توزیع نمرات تمامی متغیرها در هر دو گروه و هر دو مرحله نرمال است ($P>0/05$), بنابراین استفاده از آزمون‌های پارامتریک مجاز است. پیش از انجام تحلیل کوواریانس چندمتغیره، پیش‌فرض‌های این آزمون بررسی شد. نتایج آزمون لوین نشان داد واریانسها در دو گروه برای تمامی متغیرها همگن است ($P>0/05$). همچنین پیش‌فرض همگنی شیب رگرسیون نیز برای تمامی متغیرها برقرار بود ($P>0/05$). آزمون M Box نیز نشان داد ماتریس کوواریانس‌ها در دو گروه برابر است ($P>0/05$). بنابراین تمامی پیش‌فرض‌های لازم برای انجام تحلیل کوواریانس چندمتغیره برقرار بود.

جدول ۳. نتایج آزمون‌های معناداری اثر گروه بر ترکیب خطی متغیرهای وابسته

اثر	ارزش	F	سطح معناداری	مربع اتای جزئی	توان آزمون
اثر پیلایی	۰/۸۴۷	۴۳/۷۸۲	$P \leq 0/01$	۰/۸۴۷	۱
لامبدای ویلکز	۰/۱۵۳	۴۳/۷۸۲	$P \leq 0/01$	۰/۸۴۷	۱
اثر هتلینگ	۵/۴۷۳	۴۳/۷۸۲	$P \leq 0/01$	۰/۸۴۷	۱
بزرگترین ریشه روی	۵/۴۷۳	۴۳/۷۸۲	$P \leq 0/01$	۰/۸۴۷	۱

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که اثر گروه بر ترکیب خطی متغیرهای وابسته با استفاده از آزمون‌های لامبدای ویلکز، اثر پیلایی، اثر هتلینگ و بزرگترین ریشه روی معنادار است ($P < 0/01$). مقدار لامبدای ویلکز برابر ۰/۱۵۳ و مربع اتای جزئی برابر ۰/۸۴۷ است که نشان می‌دهد ۸۴/۷ درصد از واریانس متغیرهای وابسته توسط متغیر گروه تبیین می‌شود. این یافته بیانگر اثر بسیار بزرگ آموزش گروهی شناختی-رفتاری بر ترکیب متغیرهای تنظیم هیجان، خودکنترلی و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی است. توان آزمون نیز برابر ۱ است که نشان می‌دهد احتمال خطای نوع دوم بسیار پایین است.

جدول ۴. نتایج تحلیل کوواریانس تکمتغیره برای متغیرهای وابسته

متغیر	منابع تغییرات	مجموع مربعها	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	Sig	ضریب اتا	توان
تنظیم هیجان	پیش آزمون گروه	۴۸۷/۳۶۲	۱	۴۸۷/۳۶۲	۱۲۸/۴۵۶	۰/۰۰۱	۰/۸۲۶	۱/۰۰۰
	خطا	۱۰۲/۴۸۷	۲۷	۳/۷۹۶	۴۲۸/۲۳۹	۰/۰۰۱	۰/۹۴۱	۱/۰۰۰
خودکنترلی	پیش آزمون گروه	۱۲۴۷/۵۲۳	۱	۱۲۴۷/۵۲۳	۹۷/۳۸۴	۰/۰۰۱	۰/۷۸۳	۱/۰۰۰
	خطا	۳۴۵/۹۲۷	۲۷	۱۲/۸۱۲	۵۶۵/۱۲۸	۰/۰۰۱	۰/۹۵۴	۱/۰۰۰
اعتیاد به بازی اینترنتی	پیش آزمون گروه	۱۸۹۳/۴۲۷	۱	۱۸۹۳/۴۲۷	۲۱۴/۷۳۸	۰/۰۰۱	۰/۸۸۸	۱/۰۰۰
	خطا	۲۳۸/۰۱۷	۲۷	۸/۸۱۵	۵۳۹/۴۲۱	۰/۰۰۱	۰/۹۵۲	۱/۰۰۰

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که پس از کنترل اثر پیش‌آزمون، تفاوت معناداری بین دو گروه در تمامی متغیرهای وابسته وجود دارد ($P < 0/001$). برای متغیر تنظیم هیجان، مقدار F برابر ۴۲۸/۲۳۹ و ضریب اتا ۰/۹۴۱ است که نشان می‌دهد ۹۴/۱ درصد از واریانس تنظیم هیجان توسط گروه تبیین می‌شود. برای خودکنترلی، مقدار F برابر ۵۶۵/۱۲۸ و ضریب اتا ۰/۹۵۴ است که بیانگر تأثیر بسیار قوی آموزش گروهی شناختی-رفتاری است. همچنین برای اعتیاد به بازیهای اینترنتی، مقدار F برابر ۵۳۹/۴۲۱ و ضریب اتا ۰/۹۵۲ به دست آمد. بنابراین میتوان نتیجه گرفت که آموزش گروهی شناختی-رفتاری به طور معناداری موجب افزایش تنظیم هیجان و خودکنترلی و کاهش اعتیاد به بازی های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی آموزش گروهی شناختی-رفتاری بر تنظیم هیجان، خودکنترلی و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی انجام شد.

نتایج نشان داد آموزش گروهی شناختی-رفتاری باعث افزایش تنظیم هیجان در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی شده است. این یافته با نتایج پژوهش‌های مارتین موراتینوس و همکاران (۲۰۲۵)، موری و همکاران (۲۰۲۵)، ماراشین و گوکاله (۲۰۲۵)، و کریمی و زرگر (۱۴۰۳) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت آموزش گروهی شناختی-رفتاری از طریق آموزش راهبردهای سازگاران‌ای مانند بازاریابی شناختی و تغییر تفسیر از رویدادهای هیجانی، به نوجوانان کمک می‌کند تا هیجانات منفی خود را بهتر مدیریت کنند و هیجانات مثبت را افزایش دهند (پینوس و همکاران، ۲۰۲۵). آموزش مهارت‌های مقابله‌ای سازگاران‌ای به‌جای سرکوب هیجانی نیز به بهبود تنظیم هیجان کمک می‌کند (دورک و همکاران، ۲۰۲۴). نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی که اغلب با بی‌نظمی هیجانی و واکنش‌های تکانشی مواجه هستند (شاو^۱ و همکاران، ۲۰۱۴)، از طریق یادگیری این راهبردها کنترل بهتری بر هیجانات خود به‌دست می‌آورند. به‌طور کلی، آموزش گروهی شناختی-رفتاری با ایجاد تغییر در الگوهای شناختی و رفتاری، بستری پایدار برای ارتقای توانمندی هیجانی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی فراهم می‌آورد.

یافته دیگر پژوهش نشان داد که آموزش گروهی شناختی-رفتاری باعث افزایش خودکنترلی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی شده است. این یافته با نتایج پژوهش‌های ژائو و همکاران (۲۰۲۵)، مارتین موراتینوس و همکاران (۲۰۲۵)، طهماسبی (۱۴۰۲)، و نوری و همکاران (۱۴۰۲) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت آموزش گروهی شناختی-رفتاری با آموزش تکنیک‌های خودپایشی، برنامه‌ریزی، سازماندهی، حل مسئله و کنترل تکانه، به نوجوانان کمک می‌کند تا رفتارهای تکانشی خود را مهار کنند و برای دستیابی به اهداف بلندمدت برنامه‌ریزی کنند (سافرن و همکاران، ۲۰۱۰). با توجه به اینکه نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی

به دلیل نقص در کارکردهای اجرایی قشر پیش‌پیشانی مغز با مشکلاتی در خودکنترلی مواجه هستند (بارکلی، ۲۰۱۵)، آموزش راهبردهای جبرانی می‌تواند به بهبود این نارسایی‌ها کمک کند. نقش میانجی خودکنترلی در ارتباط بین اختلال خواب و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی نشان داده که اهمیت تقویت خودکنترلی در کاهش رفتارهای اعتیادی را برجسته می‌سازد (لیو و همکاران، ۲۰۲۵). بنابراین، افزایش این توانمندی از طریق آموزش گروهی شناختی-رفتاری می‌تواند پیامدهای مثبت گسترده‌ای برای این نوجوانان داشته باشد.

یافته دیگر پژوهش نشان داد که آموزش گروهی شناختی-رفتاری باعث کاهش اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی شده است. این یافته با نتایج پژوهش‌های آیالا روخاس و همکاران (۲۰۲۵)، موری و همکاران (۲۰۲۵)، ماراشین و گوکاله (۲۰۲۵)، ژائو و همکاران (۲۰۲۵) خیری‌پور و ابراهیمی (۱۴۰۲)، و کریمی و زرگر (۱۴۰۳) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت آموزش گروهی شناختی-رفتاری با شناسایی و اصلاح باورهای غیرمنطقی درباره بازی‌های اینترنتی، آموزش راهبردهای جایگزین برای مدیریت استرس و هیجانات منفی، و تعیین اهداف واقع‌بینانه برای کاهش تدریجی زمان بازی، به کاهش وابستگی به بازی‌ها کمک می‌کند (کینگ و همکاران، ۲۰۱۳). همچنین با افزایش تنظیم هیجان و خودکنترلی، نیاز به فرار از واقعیت و جستجوی پاداش‌های فوری از طریق بازی کاهش می‌یابد (ین^۱ و همکاران، ۲۰۱۸). با بهبود این مهارت‌ها از طریق آموزش گروهی شناختی-رفتاری، نیاز به این رفتارهای اجتنابی کاهش می‌یابد (گوآگوسس و همکاران، ۲۰۲۵). زمانی که نوجوانان از الگوی اعتیادی بازی خارج می‌شوند، مشکلات همراه نظیر افسردگی و اضطراب نیز کاهش می‌یابند (جنتایل^۲ و همکاران، ۲۰۱۱).

بنابراین، آموزش گروهی شناختی-رفتاری از طریق اصلاح الگوهای شناختی ناکارآمد، تقویت راهبردهای سازگارانه تنظیم هیجان، و آموزش مهارت‌های خودپایشی و کنترل تکانه، می‌تواند تأثیر بسزایی در بهبود تنظیم هیجان و خودکنترلی و کاهش اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی داشته باشد. این رویکرد نه تنها ابزاری کارآمد و مبتنی بر شواهد برای کاهش مشکلات رفتاری و هیجانی این نوجوانان است، بلکه بستری پایدار برای ارتقای کیفیت زندگی و عملکرد تحصیلی و اجتماعی آن‌ها فراهم می‌آورد.

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به روش نمونه‌گیری هدفمند اشاره کرد که امکان تعمیم نتایج را محدود می‌کند. همچنین عدم ارزیابی شدت و نوع تشخیص اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی بر اساس ابزارهای عینی (مانند مصاحبه ساختاریافته یا مقیاس رتبه‌بندی بالینی)، حجم نمونه نسبتاً کوچک، نبود دوره پیگیری برای ارزیابی پایداری اثرات مداخله، و اتکا به ابزارهای خودگزارشی که ممکن است با سوگیری پاسخ همراه باشد از دیگر محدودیت‌های مهم این پژوهش هستند. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، اثربخشی این مداخله با حجم نمونه بیشتر، در شهرها و استان‌های مختلف، با دوره‌های پیگیری بلندمدت، و با استفاده از ابزارهای تشخیصی عینی بررسی شود. همچنین مقایسه اثربخشی آموزش گروهی شناختی-رفتاری با سایر رویکردهای درمانی و بررسی اثربخشی ترکیب این مداخله با درمان دارویی می‌تواند موضوع پژوهش‌های آینده باشد.

منابع

- حسینی، ج. (۱۳۹۵). نسخه فارسی پرسشنامه تنظیم هیجان: ساختار عاملی، پایایی و روایی. *مجله علوم رفتاری*، ۱۰(۳)، ۱۰۸-۱۱۳.
https://www.behavsci.ir/article_۶۷۹۵۲.html
- خیری پور، ح. و ابراهیمی، ص. (۱۴۰۲). اثربخشی مداخله شناختی رفتاری بر خودپنداره و عواطف منفی نوجوانان بی سرپرست. سومین همایش ملی و اولین همایش بین‌المللی پژوهش و نوآوری در روانشناسی، با نگاهی ویژه بر درمان‌های فراتشخیصی، تهران،
<https://civilica.com/doc/1928190>
- طالع‌پسند، س.، بزرگر، م.، و رحیمیان‌بوگر، ا. (۱۳۹۸). مقایسه اثربخشی آموزش شناختی مبتنی بر رایانه، مداخله مکمل‌های غذایی و ترکیب آن‌ها بر بهبود توجه و نشانگان رفتاری اختلال کم‌توجهی-بیش‌فعالی. *مجموعه مقالات دومین کنگره ملی روان‌شناسی کودک و نوجوان*.
<https://civilica.com/doc/1616306>
- طهماسبی، س. (۱۴۰۲). بررسی اثربخشی مداخله شناختی-رفتاری مبتنی بر تمرین برای کنترل خشم و بیش‌فعالی در نوجوانان. *در مجموعه مقالات سومین همایش ملی روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان*. اردبیل.
<https://civilica.com/doc/1876316>

1Yen

2 Gentile

- غفاری چراتی، ر.، قنادزادگان، ح.، و فخری، م. (۱۴۰۰). اثربخشی واقعیت‌درمانی بر خودکنترلی، دشواری تنظیم هیجان، تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری روان‌شناختی در مراجعین مبتلا به وسواس فکری عملی. *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد*، ۶۴(۳)، ۳۲۴۰-۳۲۵۲.
<https://doi.org/10.22038/mjms.2021.19460>
- کریمی، فاطمه، زرگر، فریبا. (۱۴۰۳). اثر بخشی درمان شناختی رفتاری بر تنظیم شناختی هیجان و تحمل پریشانی در زنان دارای همسر وابسته به مواد. *فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی*، دوره ۱۷، شماره ۷۰، ۱۷۵-۱۹۴.
<http://etiadjohi.ir/article-1-3045-fa.html>
- موسوی بصری، س. ط. (۱۴۰۴). نقش خانواده در تشدید یا کاهش علائم رفتاری کودکان دارای اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی. *ی‌زدهمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران*.
<https://civilica.com/doc/2472046>
- نوری، ا.، شفیق‌دوست، ع.، معروفی، ع.، حاتمی، ز.، و وطنی، ص. (۱۴۰۲). اثربخشی بسته توانبخشی شناختی بتا بر تنظیم هیجان دانش‌آموزان نوجوان دارای اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی. *سومین همایش ملی روان‌شناسی بالینی کودک و نوجوان، اردبیل*.
<https://civilica.com/doc/1989219>
- Aldao, A., & Nolen-Hoeksema, S. (2012). The influence of context on the implementation of adaptive emotion regulation strategies. *Behaviour Research and Therapy*, 50(7-8), 493-501. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2012.04.004>
- American Psychiatric Association. (2022). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5th ed., text rev.).
<https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425787>
- Ayala-Rojas, R. E., Rosinska, M., Cárdenas, I. P., Soldevilla-Morera, J., Granero, R., Fernández-Aranda, F., & Jiménez-Murcia, S. (2025). Features related to the presence of internet gaming disorder and their impact on the treatment outcomes. *Journal of Behavioral Addictions*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1556/2006.2025.00002>
- Barkley, R. A. (2015). *Attention-Deficit Hyperactivity Disorder: A Handbook for Diagnosis and Treatment* (4th ed.). Guilford Press. <https://www.guilford.com/books/Attention-Deficit-Hyperactivity-Disorder/Russell-Barkley/9781462517540>
- Dork, J., Mangan, E., Burns, L., & Dimenstein, E. (2024). Affective instability: Impact of fluctuating emotions on regulation and psychological well-being. *Behavioral Sciences*, 14(9), 783. <https://doi.org/10.3390/bs14090783>
- Duggan, H. C., Hardy, G., & Waller, G. (2025). Cognitive-behavioural therapy (CBT) for outpatients with anorexia nervosa: A systematic review and meta-analysis of clinical effectiveness. *Cognitive Behaviour Therapy*, 54(2), 1-46.
<https://doi.org/10.1080/16506073.2025.2465745>
- Fenn, K., & Byrne, M. (2013). The key principles of cognitive behavioural therapy. *InnovAiT*, 6(9), 579-585.
<https://doi.org/10.1177/1755738012471029>
- Gentile, D. A., Choo, H., Liau, A., Sim, T., Li, D., Fung, D., & Khoo, A. (2011). Pathological video game use among youths: A two-year longitudinal study. *Pediatrics*, 127(2), e319-e329. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-1353>
- Goagoses, N., Schüürmann, A., Pöschmüller, V., & Hillenbrand, C. (2025). Cognitive emotion regulation and problematic video gaming during adolescence. *Zeitschrift für Entwicklungspsychologie und Pädagogische Psychologie*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1026/0049-8637/a000303>
- Gross, J. J., & John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348-362.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.2.348>
- Han, E. S., Park, Y., Yurgelun-Todd, D., Renshaw, P. F., & Han, D. H. (2024). Comparing the effectiveness of game literacy education and game coding education in improving problematic internet gaming. *Frontiers in Psychiatry*, 15, 1377231.
<https://doi.org/10.3389/fpsy.2024.1377231>
- King, D. L., Delfabbro, P. H., Zwaans, T., & Kaptis, D. (2013). Clinical interventions for technology-based problems: Excessive internet and video game use. *Journal of Clinical Psychology*, 69(12), 1058-1075.
<https://doi.org/10.1002/jclp.22013>
- Liu, H., Qiao, X., & Shi, X. (2025). Longitudinal associations between sleep disturbance trajectories and internet gaming disorder mediated by self-control: A six-wave longitudinal investigation. *Psychology Research and Behavior Management*, 18, 169-180. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S492762>
- Lowe, C. T., Bath, A. C., Callahan, B. L., & Climie, E. A. (2024). Positive childhood experiences and the indirect relationship with improved emotion regulation in adults with ADHD through social support. *Journal of Attention Disorders*, 28(13), 1615-1626. <https://doi.org/10.1177/10870547241258546>
- Maraschin, G., & Gokhale, P. (2025). Analysing the effectiveness of cognitive behavioural therapy in university students with ADHD: A systematic review. *Journal of Associated Medical Sciences*, 58(1), 81-98.
<https://doi.org/10.12982/JAMS.2025.010>
- Martin-Moratinos, M., Bella-Fernández, M., Rodrigo-Yanguas, M., González-Tardón, C., Li, C., Wang, P., et al. (2025). Effectiveness of a virtual reality serious video game for emotional regulation in children with ADHD: Randomized clinical trial. *JMIR Serious Games*, 13, e59124. <https://doi.org/10.2196/59124>
- Meng, C., Quancai, L., Kunjie, C., Yanyu, X., Wencai, L., & Yiwei, X. (2024). Low self-control, perceived social support and internet gaming addiction: Findings from an ethnicity minority region in China. *Frontiers in Psychiatry*, 15, 1458626.
<https://doi.org/10.3389/fpsy.2024.1458626>
- Murray, A. L., Thye, M., Obsuth, I., Cai, S., Lui, M., Orr, C., & Saravanan, A. (2025). A narrative review to identify promising approaches for digital health interventions to support emotion regulation for adolescents with ADHD. *JMIR Mental Health*, 12, e56066. <https://doi.org/10.2196/56066>

اثربخشی آموزش گروهی شناختی-رفتاری بر تنظیم هیجان، خودکنترلی، و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی در نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی
 The Effectiveness of Group Cognitive-Behavioral Training on Emotion Regulation, Self-Control, and Internet Gaming ...

- Patros, C. H. G., Alderson, R. M., Kasper, L. J., Tarle, S. J., Lea, S. E., & Hudec, K. L. (2016). Choice-impulsivity in children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD): A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 43, 162-174. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2015.11.001>
- Pinus, M., Cao, Y., Halperin, E., Coman, A., Gross, J. J., & Goldenberg, A. (2025). Emotion regulation contagion drives reduction in negative intergroup emotions. *Nature Communications*, 16(1), 1387. <https://doi.org/10.1038/s41467-025-55910-1>
- Pontes, H. M., & Griffiths, M. D. (2015). Measuring DSM-5 internet gaming disorder: Development and validation of a short psychometric scale. *Computers in Human Behavior*, 45, 137-143. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.12.006>
- Sadr-Salek, S., Costa, A. P., & Steffgen, G. (2023). Psychological treatments for hyperactivity and impulsivity in children with ADHD: A narrative review. *Children*, 10(10), 1613. <https://doi.org/10.3390/children10101613>
- Safren, S. A., Sprich, S., Mimiaga, M. J., Surman, C., Knouse, L., Groves, M., & Otto, M. W. (2010). Cognitive behavioral therapy vs relaxation with educational support for medication-treated adults with ADHD and persistent symptoms. *JAMA*, 304(8), 875-880. <https://doi.org/10.1001/jama.2010.1192>
- Shaw, P., Stringaris, A., Nigg, J., & Leibenluft, E. (2014). Emotion dysregulation in attention deficit hyperactivity disorder. *American Journal of Psychiatry*, 171(3), 276-293. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2013.13070966>
- Tangney, J. P. (2004). How does guilt differ from shame? In J. P. Tangney & R. L. Dearing (Eds.), *Shame and Guilt* (pp. 61-82). Guilford Press. <https://www.guilford.com/books/Shame-and-Guilt/June-Price-Tangney-Ronda-Dearing/9781572306479>
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F., & Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, 72(2), 271-324. <https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00263.x>
- Wu, T.-Y., Lin, C.-Y., Årestedt, K., Griffiths, M. D., Broström, A., & Pakpour, A. H. (2017). Psychometric validation of the Persian nine-item Internet Gaming Disorder Scale-Short Form: Does gender and hours spent online gaming affect the interpretations of item descriptions? *Journal of Behavioral Addictions*, 6(2), 256-263. <https://doi.org/10.1556/2006.6.2017.025>
- Yen, J. Y., Yeh, Y. C., Wang, P. W., Liu, T. L., Chen, Y. Y., & Ko, C. H. (2018). Emotional regulation in young adults with internet gaming disorder. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(1), 30. <https://doi.org/10.3390/ijerph15010030>
- Zhao, Q., Li, H., Liu, W., Xu, J., Li, X., Chen, C., & Zhou, Z. (2025). Problematic online gaming mediates the association between attention-deficit/hyperactivity and subsequent mental health issues in adolescents. *Communications Psychology*, 3(1), 117. <https://doi.org/10.1038/s44271-025-00296-5>